

INTERJÚ

A rendszerváltás után a pedagógusok érdekvédelmének képviselőjében a korábbinál lényegesen nagyobb szerephez jutottak a szakszervezetek. Az itt közölt interjúkban a három pedagógus szakszervezet vezetőit részben eddigi eredményeikről kérdeztük, részben pedig arról, hogy mi a véleményük az oktatásügy és a pedagógusok aktuális gondjairól, és mit várnak a jövőtől.

Szöllősi Istvánné, a Pedagógusok Szakszervezetének vezetője

EDUCATIO: Mikor alakult a Pedagógusok Szakszervezete?

SZÖLLŐSI ISTVÁNNÉ: A PSz 1918. november 30-án alakult, és 70 éven keresztül bizonyította életképességét. Erre rendkívül büszke vagyok. Ez azért nagy jelentőségű, mert az elmúlt három évben mindenki mindent megtett azért, hogy minket a földdel egyenlővé tegyen. Ez szó szerint így van, mert olyan kijelentések hangoztak el, hogy ez a szakszervezet állampárti, pártállami, bolsevista, konzervatív. Rendszerek jöttek-mentek, de ez a szakszervezet talpon tudott maradni. Most újra bizonyítani kell az életképességet.

E: Mennyi a tagok száma?

Sz I: A Közalkalmazotti Tanács előzetes összesítése, amely nem más, mint a szakszervezetek megmértetése, azt az eredményt hozta, hogy a PSz magasan a legnagyobb taglétszámmal bír. Ez a magas támogatottság, úgy hiszem, összefügg azzal a munkával, amit szakszervezetünk végez. A PSz taglétszámában a korábbi évekhez képest csökkenés mutatható ki, csakúgy mint a többi szakszervezetnél. Ez azzal magyarázható, hogy az emberek egész Kelet-Európában elfordulnak a közélettől, a szakszervezettől és a pártoktól, ez jellemző a demokratikus szakszervezetekre is. De a csökkenés megállt, stagnál, sőt vannak egyes területek, ahol növekedés tapasztalható a PSz esetében. Érdekes, hogy ha területi szempontból vizsgáljuk, a leggyengébben szervezett Budapest, és ez jellemző a többi szakszervezetre is. Ez biztosan összefügg azzal a ténnyel, hogy Budapest nem igazán tudja, hogy mi az a munkanélküliség. A legerőteljesebben szervezettek azok a térségek, ahol legnagyobb a munkanélküliség, nemcsak a pedagógusokat tekintve, hanem azok családtagjait is. Például 87% körüli Kazincbarcikán, 90%-os Mohácson. Igen magas a szervezettség Borsodban, és jónak mondható Szabolcsban. Budapest szervezetlenségének oka egy bizonyos életmód, és az, hogy itt jobb a megélhetési lehetőség, könnyebb az állásváltogatás.

A taglétszámba belesoroljuk a nyugdíjasokat is, illetve a GYES-en lévőket és a sorkatonai szolgálatukat töltőket. A legkevésbé szervezettek a fiatalok, értve ezalatt a 35 évnél nem idősebbeket. A legerőteljesebben szervezett a középkorúak rétege. Összességében 200.000 tagja van a szakszervezetnek. Ez a szám alapos esést mutat 1989 nyarához képest, akkor még 250.000 tagja volt a PSz-nek. Ha a taglétszámból leszámítjuk az inaktívakat, akkor ez a szám 138–140.000 körül mozog. A taglétszám azért is csökken, mert növekszik az elbocsátások száma, valamint vannak iskolák, melyek egyházi fenntartásba kerülnek át. Ezen

iskolák pedagógusainak egy része kilép a szakszervezetből. Ám vannak olyan iskolák is, ahol a tantestület kitar a szakszervezet mellett, ilyen pl. a mezőtúri gimnázium.

E: Milyen a kapcsolat az egyházakkal?

Sz I: Kifejezetten támogatják a szakszervezet szerveződését. Fél évvel ezelőtt a szakszervezeten belül létrejött egy egyházi tagozat. A jó kapcsolat érdeke a PSz-nek, mivel ha visszaállítják az egyház 1948-as állapotát, akkor az iskolák fele egyházi kézbe kerül. A szakszervezet világnézetiileg semleges, számára mindegy, hogy ki a fenntartó, a lényeg a pedagógusok érdekének védelme. Szükséges ezzel a kérdéssel foglalkozni, mivel az egyházi iskolákban tanító pedagógusok jogállása tisztázatlan, sokuknak még munkaszerződése sincs. A mi álláspontunk az, hogy a pedagógus közfeladatot lát el, tehát közalkalmazott. Így bárki is a munkáltatója, a közalkalmazotti törvény vonatkozik rá. Ez a vélemény az ellenzék szerint fából vaskarika. Mi azt mondjuk, hogy az egyházi iskolák is állami támogatásból, fejkvótás rendszer alapján működnek, tehát tessék ugyanazokat a jogokat garantálni az itt tanító pedagógusoknak, mint az állami iskolák pedagógusainak, pl. bér, tizenharmadik fizetés, szabadság. Ez egy kemény küzdelem, amelyben élesek a koccanások és a harcnak még nincs vége.

E: Milyen a viszonyuk más pedagógus szakszervezetekkel?

Sz I: A szakszervezetek megosztottsága ma Kelet-Európában jellemző folyamat, a Szolidaritással kezdődött Lengyelországban, folytatódott Bulgáriában, tehát nem magyar találmány. Ennek oka nyilvánvalóan a régi szakszervezetekkel szembeni elégedetlenség. Ez elkerülhetetlen volt. Az már másik kérdés, hogy ebben a gazdasági recesszióban egy párezer taglétszámú szakszervezet tud-e jól működni, tud-e erőt demonstrálni. Hiszen most meg kell mutatni egy-egy szakszervezetnek az erejét, és nem szómágiákat kell pufogatni. A 80-as évek közepe előtti időszakra jellemző szakszervezeti tunyaság vezetett el az új szakszervezeti tömörülések létrejöttéhez. Más gazdasági ágazatokban is jellemző ez a megosztottság, pl. a vasúti dolgozók 13 szakszervezetbe tartoznak. A pedagógusok két szakszervezetbe tartoznak. A pedagógus társadalom nagyon heterogén, ezzel magyarázható a többféle szakszervezet léte. Ma már tud beszélni egymással a két szakszervezet. Korábban a rivális szakszervezet véleménye kevésbé izgatott bennünket, inkább a tagság véleményére figyeltünk. A két szakszervezet korábbi megosztottságát többször kihasználta a kormány, pl. az egyházi iskolai pedagógusok jogállásának rendezése esetében. Számos kérdésben most is különbözik a véleményünk, de már egyeztetünk, már nem csináljuk azt, hogy a nyilvánosság előtt civakodunk a kormány örömére. Rendszeres egyeztető tárgyalások folynak a PDSz-szel.

E: Mi a véleménye az új közoktatási törvényről?

Sz I: Teljesen megfosztja a pedagógusokat eddigi jogaiktól is, ellenben a nyakukra ültették a TOK-okat. A törvény szerint a pedagógusokat állandóan ellenőrizni kell. Az ellenőrzésre szükség van, ám a törvényből hiányzik a rendszerszemlélet. Az ellenőrzés mellett értékelni is kellene a pedagógusok munkáját. Ez az értékelés az iskolaigazgató feladata volna. Véleményünk szerint a pedagógusok ellenőrzése független szakértők feladata, akiket az igazgató kérhet fel. A szakértők hozhatnak megállapításokat, de magát az értékelést az igazgatónak kellene elvégeznie. Hangsúlyozom, hogy ezeknek a szakértőknek függetlennek kell lenniük. Ezzel szemben az oktatási törvény a szakértői funkciókat egyetlen intézményre ruházza, a TOK-ra, amely, mint tudjuk, az MKM alá tartozik, a miniszter nevezi ki munkatársait, ezzel bizalmi állássá válik.

A pedagógusoknak igen is vissza kellene adni azokat a jogokat, amelyeket az 1985-ös törvény biztosított számukra. Ezek a jogok működőképesnek bizonyultak, mégis visszavonták őket. Igaz, hogy az önkormányzat az iskola fenntartója, de a szakszervezet nem fogadhatja el, hogy az önkormányzat szakmai dolgokban kompetensebb volna, mint a

tantestület. Az igazgatóválasztással kapcsolatban a tantestületnek konszenzusra kellene jutnia, nem elég az egyetértés vagy a vétőjog. Ez a gondolkodásmód végképp eltűnt, helyette a modernséget hangsúlyozva be fog lépni az iskolaszék rendszere, melyben a nevelőtestület, a fenntartó, és a szülők vesznek részt. Az iskolaszéket minden iskolában kötelező létrehozni. Ez az iskolaszék azt a jogkört kapja meg, amelyet korábban csak a pedagógusok birtokoltak. Ennek két veszélye van: a pedagógiai szakértelem hiánya és a politikai determináltság megjelenése pl. a fenntartó önkormányzaton vagy a szülőkön keresztül. Az iskolaszéknek véleményezési jogköre van, és ez az iskola egész életére vonatkozik. Féltő, hogy a véleményezés mellett megjelenhet a számonkérés is. Ez a pedagógiai munka erősen negatív befolyásolása lehet. Álláspontunk szerint az iskolaszék véleményt nyilváníthat, de nem szakmai kérdésekben vagy a vezetőválasztásban.

Az iskola falain túllépve a TOK létrehozásával sem tud egyetérteni a szakszervezet. A TOK három megyéni területet fog össze, így nem tud pontos ismereteket szerezni a rábízott iskolák szakmai munkájáról. Ennek két következménye lesz: az iskoláknak jelentéseket kell írniuk, amelyek nem a valóságról fognak szólni, hanem csak az elvárásoknak fognak megfelelni. A másik következmény, hogy a TOK létszáma elkezd duzzadni. Ezzel a kis létszámmal nem is lehet ekkora területet ellenőrizni, tehát szükségszerű lesz a létszámnövekedés, viszont erre nem lesznek meg a kellő finanszírozási eszközök. Az elmúlt évben a TOK-ra negyedmilliárd forintot költött a tárca, ezzel szemben 1991-ben átlagosan 2 millió forintba került egy működésképtelen iskola életre keltése. Úgy gondoljuk, ez sokkal fontosabb feladat.

E: Mi a véleménye a kormány oktatáspolitikájáról?

Sz I: A minisztériumnak országos szinten a rendszer egészével kellene foglalkoznia, de ez nem történik meg. A kormány egy dologban konzekvens volt, abban, hogy nem volt koncepciója, ilyen ma sincs neki. Erről nem az oktatási tárca tehet, hanem a kormány, hisz a kormánynak kell oktatási koncepcióval rendelkezni, nem a tárcának. Ez nemcsak az oktatási tárcára tartozik, hanem a pénzügyi, a munkaügyi, a népjóléti és a belügyi tárcára is. A kormány a Megújódási programban foglalta össze oktatási koncepcióját, amely üres frázisokkal volt tele. Egyetlen kiemelhető mondat volt e koncepcióban, de erre sem figyelt oda a kormány. Ez a mondat az oktatás stratégiai fontosságáról szólt. Nem történt meg egy komplex oktatáspolitikai kidolgozása az óvodától a felsőoktatásig, és a mai napig sem született meg egy koherens oktatáspolitikai rendszer. Ahelyett, hogy a dallamot fütyülték volna, rögtön nekifogtak kottát írni. Ezeket a kottákat nevezzük oktatási törvénykoncepcióknak. Végül létrejött egy mutációnak is nevezhető oktatási törvény.

E: Mi a véleménye az oktatás finanszírozásáról?

Sz I: Számunkra a legfontosabb az elmúlt három évben az oktatás finanszírozása volt, küzdöttünk az oktatás ingyenességéért. A szakszervezetnek köszönhető, hogy a törvénybe bekerült az oktatás ingyenessége. Az 1990-es és a 93-as tüntetés is erről szólt. Csakhogy attól, hogy ez bekerült a törvénybe még nem fog működni, mert jó néhány elemét 1995-re, illetve 1996-ra teszi a törvény, tehát a következő kormányra várna a feladat. Így aztán ez üres frázis maradhat, mivel például nem születtek modellszámítások az infláció mértékéről, nem tudjuk, hogy GDP értéke merre mozdul el. Nem tudjuk, hogy a külső adósságok változó kamata mennyire terheli meg az államkasszát. Tehát az oktatás ingyenességének pénzügyi garanciáit sötét homály fedi.

A kormány jól megoldotta az iskolafinanszírozást, mivel csak azt kellett kiszámolnia, hogy hogyan alakul az elkövetkezendő években a gyereklétszám. Ezután bevezette a fejkvótás támogatást. Ez a rendszer az iskolák működésképtelenségéhez vezet, mivel csökken a gye-

reklétszám, a költségvetés a dologi kiadásokat nem támogatja, és az inflációval sem számol. Emiatt számos iskola a bezárás előtt állt. A mi legfőbb feladatunk ezen iskolák működőképességének biztosítása. Ez a munka csak tűzoltómunka, a folyamatot nem tudjuk megállítani. Helyi nagygyűlésekkel és szülői támogatással jó néhány településen sikerült megmenteni iskolákat, pl. Békéscsabán, Kazincbarcikán, Nyíregyházán, Győrött. Odáig is fajult a dolog, hogy három falu sem tudott fenntartani egy iskolát. A szakszervezet végső kétségbeesésében a parlament Oktatási Bizottságához fordult, de az visszautasította őket. Ráadásul az iskoláknak járó fejkvótával az önkormányzat szabadon gazdálkodhat, pl. az is előfordult, hogy az önkormányzat felvette az óvodákra járó normatív támogatást és utána kiadta az óvodákat magánvállalkozásba. Tehát az iskolák finanszírozására az elégtelenség és a tökéletlenség jellemző, amelyek felerősítik egymást. Ennek következménye az iskola-bezárás és a pedagógus-munkanélküliség. A tárcának arról sincs koncepciója, hogy mi legyen a munkanélküli és a munkanélküliséggel fenyegetett pedagógusokkal. A szakszervezet három éve készít statisztikát a pedagógus-munkanélküliségről, amelynek a tendenciája megdöbbentő. Három évvel ezelőtt kb. 600 volt, ma mintegy 5000 pedagógus van munka nélkül. Ha az önkormányzat fizetni akarja az iskola villanyszámláját, akkor cserébe el kell bocsátania egy pedagógust.

Szakszervezetünknek kétféle megoldási javaslata van a finanszírozásra, az egyik nem fog tetszeni a kormánynak, a másik nem fog tetszeni az ellenzéknek. Az egyik megoldás az, hogy a pedagógusbéreket ki kell venni az oktatás finanszírozásából. A pedagógus közalkalmazott, közfeladatot lát el, ezért a központi költségvetésből kell fizetni a bérét. Ezáltal a fenntartónak nem lesz érdeke, hogy minél olcsóbb munkaerőt alkalmazzon. A tulajdonos ne csússzon bele a munkáltatói szerepkörbe, hanem a fenntartói szerepre koncentráljon. Ehhez viszont az eddiginél nagyobb hányadot kell visszajuttatni az önkormányzatnak a személyi jövedelemadóból. A másik megoldás, hogy maradjon a fejkvótás rendszer, de radikálisan emeljék meg a fejkvótát.

A pedagógusok bérével kapcsolatban a szakszervezet álláspontja mindenki számára ismert: ragaszkodunk a közalkalmazotti törvény betartásához. Jelenleg a pedagógusok alapilletménye a kormány által beterjesztett közalkalmazotti törvény bértáblájának bérminimumához képest 39%-os lemaradást mutat. A kereseti átlagot nézve, tehát bérpótlékkal és 13. fizetéssel együtt, ez a lemaradás 45%-os. A közalkalmazotti foglalkozási csoportok, ágak között utolsó előtti helyen szerepelnek a pedagógusok.

Az oktatási törvény egyáltalán nem foglalkozik a pedagógusok jogállásával a közalkalmazotti törvényre hivatkozva. A PSz hat módosító indítványt tett, melyek a pedagógusok jogállására vonatkoztak, és ezek külön fejezetet kaphattak volna a törvényben. Ebben kívántuk volna rendezni a pedagógusok kötelező óraszámát, szabadságát, továbbtanulását, átképzését stb, de nem fogadták el a javaslatainkat.

E: Mi a véleménye az iskolaszervezet átalakításáról?

Sz I: A kormány az iskolaszervezettel kapcsolatban sem rendelkezik koncepcióval. Rengeteg variáció felmerült, a legerképeztebb javaslatuk a 6 elemi rendszere volt. A törvény által bevezetett 10 osztályos rendszer nem volna rossz, ha ez mindenki számára kötelező volna, és nem lenne kilépési lehetőség 4. és 6. osztály után. Persze azt sem tudjuk, hogy mit fognak tanítani a 9. és 10. osztályban. A meglévőt húzzák szét, vagy kibővítik a tananyagot? Ha ez utóbbit vezetik be, akkor ki gondoskodik a tanárok át- és továbbképzéséről és ki fogja ezt finanszírozni? A törvény az iskolaszervezet átalakításának finanszírozásához nem ad plusz költségvetési támogatást.

E: Mi a véleménye a világnézeti semlegességről?

Sz I: E téren némi előrelépést lehet megfigyelni, hisz korábban a hittant, mint kötelező tantárgyat akarták bevezetni, aztán beírta a kormány a hittan fakultatív jellegével. A mi véleményünk az, hogy a vallás magánügy, így a nap azon szakában gyakorolandó, amikor az egyén magánszemély, és nem egy osztályközösség tagja. Ha a hittanoktatásnak megadjuk a jogot, akkor minden más világnézet oktatására is jogot kell adni. Véleményünk szerint helyesebb a világnézetek oktatását eltüntetni az iskolákból, mert egyébként az iskolában fognak egymással versengeni. Annak idején a marxista világnézetet kitessekeltük az ajtón, most ugyanezen az ajtón jön be a fakultatív hittan. Úgy látszik, az Alkotmánybíróság állásfoglalása nem volt egyértelmű mindenki számára.

E: Milyen politikai irányzathoz kötődik a Pedagógusok Szakszervezete?

Sz I: Politikai elkötelezettséggel kapcsolatban nem tudok állást foglalni, de fel tudom sorolni azokat az értékeket, amelyeket a szakszervezetünk a legfontosabbnak tart: ilyen a munkához való jog, a munka tisztességes bérezéséhez való jog, a tanuláshoz való alanyi jog, az oktatás ingyenessége és a szociális biztonság. Amennyiben ezeket az értékeket bárki baloldali értékeknek nevezi, akkor mi ezeket vállaljuk. A munkához való jog felvállalása folyamatosan fel fog értékelődni Magyarországon. Az új közoktatási törvény egyetlen jó pontja, hogy deklarálja az oktatás ingyenségét, bár erre semmilyen garanciát nem nyújt. Ez két évi munkánkba telt, hiszen mindenki az oktatás piacosításáról beszélt.

E: Mit vár a PSz a következő kormánytól?

Sz I: Hogy sorrendet tartson a feladatok között. Fontos dolog a kárpótlás, a világhiállítás, de mindenképp fölött három dologra kellene figyelnie, az oktatásra, az egészségügyre és a munkahelyekre. A jelenlegi kormány háttérbe söpörte ezeket a dolgokat, és ezzel felbecsülhetetlen károkat okozott. Az új kormánynak ezt a rangsort kell követnie.

(az interjút Fehérvári Anikó készítette)

Pokorni Zoltán, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének ügyvivője

EDUCATIO: Mikor alakult a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete?

POKORNI ZOLTÁN: A PDSz-t 1988 novemberében 280 pedagógus alapította, ma 17.000 tagja van. A tagság gyakorlatilag pedagógusokból és néhány száz technikai dolgozóból áll. A közel 180.000 főnyi pedagógusrétegnek alig kevesebb, mint 10 százalékát szervezi a PDSz. Kezdetben a budapestiek voltak túlsúlyban, illetve a nagyvárosokban dolgozók. Ma ez az arány már kiegyenlítettebb. Ma tagjainknak kb. a harmada Budapesten tanít, további 40%-a a hat nagy vidéki városban dolgozik. Ezek a városok: Fehérvár, Győr, Pécs, Szeged, Debrecen és Miskolc. A többi kolléga kistelepüléseken él, illetve dolgozik. Ez nem tudatos szervezetépítési munka eredménye volt, így alakult. Amikor a PDSz mozgalmi korszaka, mintegy másfél éve lényegében lezárult, azt követően a tudatos szervezetépítés elsősorban a városokban volt eredményes.

Tagjaink és a közvélemény-kutatások szerint a velünk rokonszenvező, a minket támogató pedagógusok nagy része a 36 év alatti korosztályból kerül ki, körükben meghatározó a PDSz iránti szimpátia. A 36 év felettiek inkább a régi, nagyobb szakszervezet felé fordulnak bizalommal.